

Demográfiai tényezők szerepe a bűnözésben

A társadalmi jelenségekben rejlő összefüggések, tendenciák, törvényszerűségek feltárása általánosságban is problematikus. Különösen igaz ez a bűnözés vizsgálatánál, amelynél az egyedi magatartások összessége – mint társadalomra veszélyes tömegjelenség – számos társadalmi, demográfiai, gazdasági tényező, hatás következménye. Jóllehet e bonyolult jelenségek önmagában csak statisztikai módszerekkel nem lehet megnyugtató módon értékelni, de az nem vitatható, hogy megismeréséhez alapvető, nélkülözhetetlen eszköz. Ide vonatkozóan azonban sajnálattal kell megállapítani, hogy az elemzési alapul szolgáló, különböző hivatalos statisztikai kiadványok még ma sem nyújtanak megfelelő (összhangban álló), bontású adatokat, amelyek alapján reális összehasonlításokat végezhetnénk, s végeredményben egzaktabb és komplexebb mutatókkal fejezhetnénk ki a bűnözéssel kapcsolatos demográfiai-társadalmi-gazdasági összefüggéseket. E korlátozott lehetőségek ellenére is indokolt időnként áttekinteni a jelzett összefüggéseket, ha nem is teljes komplexitásában, de legalább az egyes komponensek hatásait, módosulásait bemutatni.¹

Jelen tanulmány is csak arra vállalkozik, hogy a lehetőségekhez képest, a hazai közvélemény bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek adatai alapján értékelje a főbb demográfiai tényezők (a nem, a kor, a családi állapot, az iskolai végzettség) hatását a bűnözésben.

A nem és az életkor jelentősége a bűnözésben

A kriminálstatisztikai adatok már mintegy 150 éve igazolják, hogy a nők bűnözési aránya – mind a megoszlási viszonyszám szerint, mind a 100.000 főre vetítve – lényegesen alacsonyabb a férfiakhoz képest. Jóllehet ezeket az arányokat (hosszabb-rövidebb távon) befolyásolja a büntetőtörvényi szabályozás, a büntetőjogi gyakorlat, a büntetőpolitika; ezekkel is összefüggésben a kriminálstatisztika adatgyűjtési,

---

¹ Az ide vonatkozó főbb szakirodalmat, illetve az utóbbi évtizedek adatszerű feldolgozását és értékelését lásd *Kulcsár Kálmán*: Demográfiai tényezők jelentősége a bűnözésben I., Demográfia, 1959. 2–3. sz. 300–324. p., II. Demográfia, 1960. 1. sz. 27–51. p.; *Balázs József*: A magyar bűnügyi statisztika kialakulása és fejlődése. Acta Jur. et Pol. Tom. XVI. Fasc. 1., Szeged, 1–62. p.; *Hoóz István*: A bűnözés nemenkénti alakulása Magyarországon 1831-től. Statisztikai Szemle, 1975. 1. sz. 59–69. p. A bűnözés alakulásának főbb jellemzői Magyarországon 1968–1982 között. Igazságügyi Minisztérium Kiadványa, Budapest, 1983.; Demográfiai-társadalmi jellemzők és a bűnözés (1990–1993); a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottsága és az Igazságügyi Minisztérium Kiadványa. Budapest, 1994.; mindkettő Vavró István szerkesztésében. *Vavró István*: A közvélemény eljárásban 1993-ban jogerősen elítéltek demográfiai jellemzői, Demográfia, 1995., 2–3. sz., 171–187. p.

(számbavételi) módosításainak változásai; illetve végső soron a társadalmi-gazdasági-politikai viszonyok változásai. Amennyiben azonban ezeket az úgynevezett formális tényezőket – több, kevesebb sikerrel – kiszűrjük, azt tapasztaljuk, hogy a nemek szerinti bűnözési arányok hosszú távon stabilitást mutatnak, amelyek átlagosan 86–14 %-ban határozható meg. Annyi bizonyos, hogy Magyarországon is, főleg az első világháború alatt jelentős (40 % fölé), de kisebb mértékben, a második világháború alatt is (30 %-ra) növekedett a női bűnözés aránya. Ennek az arányváltozásnak alapvető magyarázata, hogy a férfiak hadbavonulása miatt csökken a bűnözés volumene, de a meglévón belül nő a női bűnelkövetők aránya. (Csak zárójelben kívánom megjegyezni, hogy egyes kriminológusok a háborúk alatti bűnözés csökkenését azzal indokolják – megítélésem szerint tévesen –, hogy a férfiak a harci cselekményekben éltek át erőszakos hajlamukat). A jelzett példából is következik, hogy a bűnözés nemek közötti arányainak hosszú távon "stabilnak" tekinthető különbözősége mellett indokolt e tendencionális struktúrán belüli, rövidebb időszakonkénti ingadozásokra, s azok okaira is kitérni.

Itt kívánok még utalni arra, hogy az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztikában átlagosan 1,5–2 %-ponttal magasabb az ismertté vált női bűnelkövetők aránya a jogerősen elítéltekhez képest. Ennek feltehetően oka lehet az a tény, hogy a nők által elkövetett enyhébb bűncselekmények már a rendőrségi-ügyészségi szakban – figyelmeztetéssel, megrovással – befejezést nyerve nem kerültek a bírósági szakba. Hangsúlyozni kívánom továbbá, hogy a büntetőeljárás ismételten mind nagyobb időbeli elhúzódnása miatt itt nem is azonos sokaságok összehasonlítására kerül sor. Ez alkalommal azonban nem is a dinamikus változások vizsgálata a cél, mert abban alapvetően a büntetőjogi törvényi módosulások játszanak szerepet. Például a prostitúció kivétele a Btk-ból önmagában a női bűnözés volumenét csökkentette, mégha e magatartás üldözését az utóbbi évtizedekben a bűnüldöző szervek lezseren is kezelték. Ugyanakkor a gépkocsik számának növekedésével az ittas járművezetés bűncselekménye a férfi bűnözés növekedését eredményezte. Ismét más képet mutatnának a nemek szerinti arányok, ha a közvédas bűncselekmények mellett a magánvádas bűncselekmények megoszlását is figyelembe vennénk, tekintettel például a becsületsértés, a rágalmazás bűncselekményének nagyobb női arányára.

Mindezek mellett a nemek szerinti bűnözésben szerepet játszik az életkor, továbbá ennek a bűncselekménytípusokban való megnyilvánulása is. Jelen tanulmány idevonatkozóan csak az utóbbi két és fél évtizedes hazai viszonyokkal foglalkozik.

A függelékként szereplő *I. sz. táblázat* adataiból kitűnik, hogy 1970-től 1980-ra az elítéltek száma 22 %-kal növekedett, de ezen belül a férfiaknál 20 %-kal a nőknél pedig 34 %-kal emelkedett. Csak a jelzett két év alapján kiemelhető, hogy a felnőttkorú női elítéltek száma növekedett legnagyobb mértékben, 37 %-kal a felnőtt férfiak 23 %-os növekedése mellett; és a fiataloknál 6 %-os növekedés mutatkozik a fiú elítéltek 8 %-os csökkenésével szemben. Az abszolút számok értékeléséhez hozzá kell tenni, hogy az 1970. előtti és közvetlen az 1980. utáni, illetve a két időpont közötti időszakhoz képest 1970-ben volt a legalacsonyabb az elítéltek száma az 1970. évi közkegyelmi rendelkezés miatt. Továbbá az 1980. évi elítéltek száma is viszonylagosan alacsonyabb volt az 1979. július 1-én hatályba lépett új Btk dekriminalizációs hatására. Ezekről függetlenül itt azt a tényt kell kiemelni, hogy a jelzett két időpont között nagyobb mértékben növekedett a női elítéltek száma és így aránya is. Különösen érzékelhető ez a változás a fiataloknál, akiknél 1973-ban és 1974-ben a megoszlási arány eléri a 14,4 %-ot. A jelzett időszakban a felnőttkorú női elítéltek

száma is növekedett, némileg mérsékeltebb arányban. Itt a megoszlási arány 1972-ben éri el a 14 %-os csúcst. Ezzel szemben a férfiaknál – főleg a fiataloknál – kiegyensúlyozottabb és lassúbb a számbeli növekedés. A hazai bűnözésen belül az 1970-es évek elején megnyilvánuló magasabb női kriminalitásban szerepet játszott a fiataloknál a "galeriken" belül növekvő lány arány, majd a prostitúció, a veszélyes munkakerülés, a közép és idősebb korban pedig a gazdasági bűncselekmények (pl. árdrágítás), és olyan kisebb-nagyobb súlyú vagyoni elleni cselekmények terjedése, amelyek a női bűnelkövetők jellemzői. Pontosabban fogalmazva: a vagyoni elleni bűnözés általános növekedésén belül az átlagnál nagyobb mértékben növekedett a női elkövetők részaránya.

Az 1980-as évek második felétől ismét változik a nemek szerinti bűnözési arány a kedvezőbb női kriminalitással. Így pl. az 1990-es bázison 1993-ra a fiatalok elítéltek száma 128 %-ra, ezen belül a fiúknál 129 %-ra, a lányoknál 120 %-ra emelkedett. Azaz a nagyobb létszámú fiú elítéltek magasabb arányú dinamikus változása eredményeként a lányok megoszlási aránya a négy év átlagában már csak 6,7 %-ra, 1993-ban pedig 6,4 %-ra csökkent. Így a fiatalok közötti női elítélteknek mind száma, (az 1972–73-ban elítélt fiatalok száma 900 feletti, az 1971–74. évi átlagban 882, 1993-ban pedig már csak 420 fő), mind megoszlási aránya az 1970-es évek eleji átlagához képest kevesebb mint felére csökkent. A felnőtteknél 1990–1993 között mindkét nemnél közel azonos dinamikus változás, (61 és 63 %-os növekedés) mellett, ugyancsak az eltérő nagyságrend (súlyok) miatt a női megoszlási arány csökkenése következett be, átlagosan 8,4 %-ra. Más szóval a felnőttkori női elítéltek az 1990-es bázison jelentős számbeli növekedésével szemben (de például az 1972–73-as bázison mintegy 65–70 %-ra visszaeső abszolút szám mellett) következett be ez az arány-változás.

Jóllehet a bűnözésre (ez esetben a jogerősen elbírált bűnözés elítélteire) vonatkozó elemzés legegyszerűbb és legkevésbé munkaigényes eszköze a megoszlási viszonyszám, de egyben a strukturális összehasonlításokra is csak kevésbé tökéletes módszer. Ugyanis az elítéltek alapján mért bűnözés volumenének alakulása számos tényezőtől függ. Eltekintve itt a latens bűnözéstől, a felderítési aránytól, a büntetőjogi szabályok (a törvényi tényállások) változásától, – többek között – befolyásolják a volumen változását mindazok a demográfiai tulajdonságok is – mint a nem, az életkor, a családi állapot, az iskolai végzettség, a foglalkozás stb. – amelyek eltérő mértékben hatnak a bűnözés gyakorisági valószínűségére. Így például a fiatalok elítéltek számának 1970 eleji megugrásában (az 1972-beni csúcs 7.171 fő), valamint általánosságban az 1970-es évek magasabb felnőttkori elítéltek számában lényeges szerepet játszott az 1953–54-es 23 ‰ körüli születési hullámcsúcs, illetve a II. világháború utáni magasabb születési arány. Továbbá illetve az 1980 körüli alacsonyabb elítélési abszolút számban az 1960-as évek elején bekövetkezett születési hullámvölgy (1962-ben 12,9 ‰) hatása érzékelhető; illetve az 1990-es évek eleji magasabb fiatalok elítéltek számának értékelésénél is figyelembe kell venni, hogy ezek egyrésze az 1975 körüli magasabb (átlagosan 18 ‰) születési korosztályokból adódik. A népességnek e születési hullámból eredő életkor szerinti strukturális változásai tehát zavarják, torzírtják a reális összehasonlítást, ezért indokolt olyan kriminalitási arányszámokat alkalmazni, amelyek mentesek e hibalehetőségektől. Ilyen leggyakrabban alkalmazott mutató a tíz- vagy százezer valamely azonos tulajdonsággal rendelkező népességre vetített hasonló kriminalitási arányszám, amilyenek pl. a nem szerinti 1. sz. összefoglaló tábla adatai.

**Közvédas bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek gyakorisága
(100.000 megfelelő korú és nemű lakosra számítva)**

Év	Fiatalkorúak			Felnőttkorúak			Fiatal-felnőtt együtt		
	fiú	lány	össz.	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.
1970	1155	135	653	1026	115	546	1037	117	556
1980	1582	218	919	1193	150	646	1217	154	662
1990	1396	107	715	1041	83	533	1072	85	552
1991	1603	125	884	1459	120	749	1472	120	760
1992	1741	130	956	1738	142	891	1738	139	897
1993	1720	123	942	1670	134	854	1674	133	862
1993 az 1970 %-ában	148,9	91,1	144,3	162,8	116,5	156,4	161,4	113,7	155,0

A 100.000 megfelelő nemű és korúra vetített elítéltek dinamikus változásában már némileg eltérő a helyzet. E mutató alapján 1971–1978 között mindkét nemnél jelentkezik nagyobb léptékű növekedés a büntetőjogilag megkülönböztetett mindkét kategóriában az 1970 előtti időszakhoz képest is. A jelzett időszakban a 100.000 büntetőjogi vétőképes korú népességre jutó közvédas bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek mintegy 41 %-kal növekedett. Ezen belül a férfiaknál 39 %-os, a nőknél 55 %-os volt a növekedés. Nagyobb mértékű emelkedés mutatkozott a fiataloknál (62 %), ezen belül is a lányoknál (109 %). 1979-től átlagosan egy mérsékeltebb stagnálás következett az 1980-as évtized végéig. A rendszerváltozás kezdetén, átmenetileg jelentősebb csökkenés mutatkozott, feltehetően a bírói tevékenység megtorpanása, illetve az 1989. és az 1990. évi amnesztia következtében. Ezt követően azonban 1993-ig összességében átlagosan 55 %-os emelkedés mutatkozott; ezen belül a férfiaknál 61 %-os, a nőknél 14 %-os növekedéssel, amint az az 1. sz. táblázatból is kitűnik.

A nem szerinti arányok tekintetében azonban – az életkorral szemben – csekély a torzulási lehetőség, mivel a születéseknél hosszútávon is a legstabilabb a nem szerinti arány (51–52 % körüli a fiú születési arány). A büntetőjogi vétőképes korba érve ezek az arányok közelednek egymáshoz, majd – az utóbbi két évtizedben – a 40. életév körül kiegyenlítődnek, és csak ezt követően jelentkezik fokozatosan a női népességi többlet. Így békeidőben, illetve, ha nincs jelentősebb külső vándorlás, a nemek kriminalitási arányainak tendenciáját egyformán jól tükrözik mind az abszolút számok, mind a 100.000 főre jutó kriminalitási arányszámok. Állításunkat a *függelék I. és II. sz. táblázatai* alapján számított összefoglalás is igazolja (L.: 2. sz. tábla).

Év	Egy női elítéltre jutó férfi elítél			
	Fiatalkorúaknál		Felnőttkorúaknál	
	Abszolút szám	Kriminalitási arányszám	Abszolút szám	Kriminalitási arányszám
	alapján számítva			
1970	8,9	8,6	8,0	8,9
1980	7,7	7,3	7,2	8,0
1990	13,8	13,0	11,1	12,5
1991	13,5	12,8	10,8	12,3
1992	14,1	13,4	10,8	12,2
1993	14,7	14,0	11,0	12,5
1993 az 1970 %-ában	165,2	162,8	137,5	140,4

A táblázatban látható koordinációs viszonyszámok mindkét számítás szerint közel azonosak, dinamikájában pedig szinte megegyezők. A fiatalkorúak, illetve a felnőttkorúak viszonyszámainak a számítási módtól függő ellentétes aránya (eltérése) pedig a népesség nem szerinti összetételének – a már jelzett – életkorral való kapcsolatából adódik. Nevezetesen a fiatalkorú népességben belül több a fiú, illetve a 18 éven felüli népességben belül nagyobb a nők aránya.

Eddigiekben csupán a nemek eltérő kriminalitását kívántuk bemutatni, jóllehet szükségképpen a fiatal- és felnőttkorúak kapcsolatában. A fiatalkor természetesen elsődlegesen büntetőjogi fogalom, amelynek a büntetőjogi felelősségrevonás és szankcionálás tekintetében van jelentősége. Ezt az életkort egyébként is jogszabályok határozzák meg, amelyek tértől és időtől, végeredményben társadalmi helyzettől függően eltérőek, illetve változóak. A bűnözésnek e két csoportra való tagolása azonban a mélyebb elemzés, de még az életkor szerinti értékelés szempontjából sem elengedő. Az életkor – mint demográfiai ismerv – jelentős szerepet játszik a kriminalitásban, nemcsak volumenének alakulásában, de a bűncselekmények struktúrájában is. A szélesebb körű elemzés érdekében a kriminológia az utóbbi évtizedekben már alkalmazza az "ifjú felnőtt" fogalmát, a 18–24 éves korúak csoportját. A megkülönböztetésnek reális alapja, hogy ezekben az életkorokban, sajátosságuk miatt nagyobb a bűnözési gyakoriság.

A *függelék III. sz. táblázatában* a kriminalitási arányszámok alapján számított korcsoportonként részletezett koordinációs viszonyszámok különbözőségei pedig feltehetően arra is utalnak, hogy a fiatalabb, valamint az idősebb korú nőknél relatíve az átlagnál is alacsonyabb a kriminalitás az azonos korú férfiakéhoz képest. Az 1990-es évek elején pl. egy fiatalkorú elítélre nőre 13–14 fiú elítél jutott, az 55 éven felülieknél is átlagosan egy női elítélre 12–13 férfi elítél jutott, míg a 35–54 éves korosztályokban ez az arány már csak 9–10 fő. Nem zárható ki azonban az sem, hogy az arányváltozások és eltérések mögött a már jelzett büntetőtörvényi dekriminalizációs módosítások hatására

bekövetkezett női bűnözés szerkezeti változása rejlik. Továbbá az is figyelembe veendő, hogy az 55 éven felüli női népesség már másfélszer nagyobb az azonos korú férfi népességénél.

Természetesen jelentősebb eltérések, sajátosságok a négy életévet átfogó fiatalok kriminalitásában mutatkoznak. 1990–93 közötti átlagban a fiúk aránya 93,3 % a lányoké 6,7 %, a felnőttkorúaknál jelentkező 91,8, illetve 8,2 %-kal szemben. Mint már jeleztük, az 1970-es évek elejéhez képest a női arányok jelentősen csökkentek mind az abszolút számok, mind pedig – bár kisebb mértékben – a kriminalitási arányszámok alapján. Nagyobb mértékben a fiatalok kriminalitása csökkent az 1990-es évek nagyobb ütemű fiú kriminalitás növekedésével szemben. Az elmúlt 25 évben mindkét nemnél magasabb volt a fiatalok kriminalitási arányszáma. Az utóbbi években – a felnőttkorú férfiak kriminalitásának nagyobb ütemű növekedésével már közelítik egymást, de még 1993-ban is 3 %-kal magasabb a 100000 fiúra jutó elítéltek gyakorisága. A nőknél általában kisebb különbséggel 1991-ig volt magasabb a fiatalok hasonlóan mért kriminalitása (L.: *függelék II. sz. tábla*).

Hazánkban jelenleg 14 éves kortól kezdődik a büntetőjogilag vétőképes kor. Ettől kezdve 18–19 éves korig felgyorsultan növekszik a kriminalitás. 1990–93 közötti átlagban a fiatalok elítélteken belül a 14 évesek 13 %-ot, a 15 évesek 23 %-ot, a 16 évesek 28 %-ot és a 17 évesek 36 %-ot tettek ki. Az egy lány elítéltekre eső fiú elítélési arány az évek sorrendjében 10,6, 12,3, 12,5 és 16 azaz a négy év átlagában 13,3 a 100000 azonos nemű és korú kriminalitási arányszámok alapján.

Az 1970-es, 1980-as években mind a férfiaknál, mind a nőknél a 20–29 éves életkorig mérsékelt csökkenés vagy stagnálás következett, és 30 év után jelentkezett az életkor növekedésével az egyértelmű, fokozatosan gyorsuló csökkenés. Csupán az utóbbi két évben tolódtott ki egy mérsékelt növekedés a 24 éves korig – amint az a *függelék II. sz. táblázatából* kiolvasható.

A családi állapot hatása a bűnözésre

Az közzismert, hogy a jogerősen elítéltek családi állapot szerinti összehasonlítására az abszolút számbeli adatok nem alkalmasak az egyes családjogi csoportok eltérő nagysága, illetve aránya miatt. Összehasonlítási alapként tekinthetjük viszont a kriminalitási intenzitásokat kifejező 100.000 azonos családi állapotúakra vetített jogerősen elítéltek arányait. E mutatók alapján hosszabb távon, akár 100 évre visszamenőleg is, a legnagyobb intenzitású bűnözés – mindkét nemnél – az elváltaknál, majd a nőtlen-hajadon kategóriákban jelentkezik. Ezeket követi előbbieknél a házasság felére-harmadára csökkenő intenzitása, illetve az özvegyek átlagosan mintegy tízedére csökkenő kriminalitási aránya. Önmagában azonban csak a jogi családi állapot szerinti megkülönböztetés sem ad pontos képet a kriminalitás eltérő intenzitásáról. Torzítólag hat ugyanis egyrészt (általánosságban) az egyes csoportok – többé-kevésbé – eltérő korstruktúrája, másrészt az a tény, hogy a demográfiai nyilvántartások, kiadványok adatai csak a de jure házasság kategóriára vonatkoznak, és nem tesznek (megfelelő statisztikai információ hiányában nem is tehetnek) megkülönböztetést

- a jogi és egyben ténylegesen is együttélő házasságok,
- a jogilag házasságok, de ténylegesen már különélők, továbbá
- az élettársi kapcsolatban élők között.

Amint azt az előbbieken jeleztem, az eddigiekben kiemelt időszak adatai is (l.: a *függelék IV. sz. táblát*) igazolják, hogy a férfiaknál egyértelműen az elváltaknál mutatkozik a legmagasabb kriminalitási intenzitás. Átlagosan mintegy háromszorosa a felnőttkorú férfi lakosságra vonatkozó kriminalitási aránynak, jóllehet 1991 óta ez már csak kétszeresére csökkent. A nők tekintetében némileg módosult a nagyságrend. Egyrészt az elvált nők kriminalitási aránya korábban is átlagosan csak kétszerese az összes felnőttkorú női aránynak, de az így számított bűnözési intenzitás szempontjából 1991–1993 között nagyságrendileg már a második helyre szorult a hajadonok mögött. Ezekben az eltolódásokban szerepet játszhatott a házasodási életkornak az utóbbi években érzékelhető növekedése is. (Például 1993-ban a 18–19 éves korban a nők 88 %-a még hajadon, illetve a férfiak 92 %-a nőtlen; vagy a 20–24 éves életkorban is a nők közel 50 %-a hajadon, míg a férfiak 76 %-a még nőtlen); így a nagyobb súlyú 20–39 éves hajadonok viszonylagosan magas kriminalitásának következménye, hogy 1993-ban a 100000 hajadonra jutó elítéltek száma 293 fő, a női elváltak 268 fős intenzitásával szemben. Sőt a 30–34 éves hajadonok 588 fős kriminalitási gyakorisága már a súlyoktól függetlenül felülmúlja a női elváltak 527 fős intenzitását. (L.: 3. sz. *táblát*)

Figyelmet érdemel még a 18–19, illetve a 20–24 éves korcsoportok elváltjainak kiugróan magas kriminalitása (lásd 3. sz. *táblát*). Bár ezek száma, s így aránya is kicsi a felnőttkorú népességben belül – a nőknél 2,5 %, a férfiaknál 0,8 % –; de a 18–19 éves férfiak kriminalitási aránya 1993-ban 54 % (a 28 elváltból 15 fő elítélt), e korcsoportbeli nőknél pedig 1,8 %. Kisebb mértékben ugyan, de hasonló a helyzet a 18–19 éves házas és özvegy férfiaknál (11, illetve 20 %), valamint a 18–19 éves házas, illetve a 20–24 éves özvegy nőknél; előbbieknél 3, utóbbiaknál 18 % a kriminalitási arány. Ezek a jelenségek már nem magyarázhatók önmagában az életkori sajátosságokkal; nevezetesen azzal, hogy minden családi állapotbeli kategóriában negatív korreláció áll fenn az életkor és a bűnözés intenzitása között. A jelzett adatok mögött már a fiatalkori házasodás halmozott problémáit kellene vizsgálni, amelyre viszont a konkrét egyedi esetek ismeretének hiányában nincs lehetőség.

A családi állapot szerinti kriminalitás időbeni mozgását illetően a *függelék IV. sz. táblázatából* is kitűnik, hogy a legkiegyenlítettebb mindkét nemnél az elváltak, egyébként legmagasabb bűnözési intenzitása. A vizsgált 23 év alatt arányaiban szinte változatlan. Hasonló a helyzet az özvegy nők – legalacsonyabb szintű – kriminalitásánál is. Jelentős változás következett be viszont a nőtleneknél, akiknél az 1970-es bázison 1993-ra 77 %-kal növekedett a 100.000 nőtlen lakosságra vetített elítéltek száma. Ez idő alatt közel azonos mértékben 75,5 %-kal nőtt az özvegy férfiak kriminalitása. Különösen magas ez a 20–39 éves korcsoportokban, amelyekben megelőzik a nőtlenek intenzitását. Figyelemre méltó azonban a házas férfiak 43,6 %-os növekedése is. Még szomorúbbak ezek az adatok, ha figyelembe vesszük, hogy a fokozottabb intenzitás az 1990-es években (3 év alatt!), a büntető eljárás időbeni elhúzódása mellett következett be. A nőknél csupán a hajadon kategóriában jelentkezett jelentős, 50 %-os növekedés a vizsgált időszakban.

**Közbiztonsági bűncselekmények miatt jogerősen elítélt felnőttkorúak gyakorisága
100.000 azonos családi állapotú lakosra számítva nem és életkor szerint
(1993)**

Korcsoport	Nőtlen Hajadon	Házás	Özvegy	Elvált	Összesen
férfiak					
18–19	3161	10.581 ^x	20.000 ^{xx}	53.571 ^{xxx}	3300
20–24	3619	3620	5333	12844	3713
25–29	3893	2446	5535	7755	3261
30–34	3564	2038	7455	6380	2774
35–39	2408	1509	4376	4953	2075
40–44	1523	1179	2430	3399	1531
45–49	1163	863	1887	2269	1097
50–54	776	566	1133	1501	706
55–59	402	338	487	957	406
60–x	99	104	82	373	113
18–x	3074	1067	386	3317	1670
nők					
18–19	250	287	–	1786	262
20–24	350	204	1774	936	309
25–29	466	190	557	578	284
30–34	588	156	353	527	250
35–39	380	133	437	413	206
40–44	156	112	290	303	159
45–49	159	75	218	200	111
50–54	110	54	17	122	73
55–59	59	30	10	77	38
60–x	1	10	6	19	9
18–x	293	99	37	268	134

^x 2958 fő házasságban 313 fő, 10,6 % elítélt.

^{xx} 5 özvegyből 1 fő elítélt

^{xxx} 28 elváltból 15 elítélt.

Összefoglalásként a *függelék IV. sz.*, illetve a *3. sz. tábla* adataiból két lényeges következtetésre juthatunk:

1. Az elítéltek családi állapot szerinti megoszlásában – mindkét nemnél – jelentősebb szerepet játszik az életkor. Ugyanis a 18–24 éves korosztályokban – eltekintve az özvegyek és elváltak kisebb számából is adódó magas gyakoriságoktól –

kiegyenlítettebb a kriminalitási arány. A házassági állapotnak a bűnözéstől való visszatartó hatása különösen a 20–49 éves nőknél tapasztalható, kisebb mértékben a 25–49 éves férfiaknál.

2. Önmagában a de jure házassági állapot szerinti megkülönböztetés nem ad lehetőséget reális összehasonlításra. Ugyanis csak a rendezett családi körülmények között élőknel (életkortól függetlenül, a fiatalokra is vonatkoztatva) feltételezhető a visszatartó hatás. A bűnügyi adatokból azonban az sem tűnik ki, hogy valamelyik házasság fél vagy családtag bűnelkövetése vezetett-e a házasság jogi vagy csak tényleges felbomlásához; avagy a bűnelkövetés éppen a házasság bármely okból történő megszűnésének következménye-e. Ezek kimutatása mellett is, a tisztítottabb kriminalitási arányszámok kialakítása érdekében a demográfiai felméréseknél (pl. a népszámláláskor és a reprezentatív jellegű háztartási statisztikában) indokolt lenne a tényleges családi helyzet pontosabb megismerése.

Iskolai végzettség és a bűnözés

Ugyancsak problematikus – a megfelelő adatok hiányában – az iskolai végzettség bűnözésre gyakorolt hatásának vizsgálata is. A *függelék V. sz. tábla* abszolút számbeli adatai alapján kiszámítható, hogy az írástudatlan, tulajdonképpen semmilyen iskolát nem végzett elítéltek száma összességében 1970-ről 1990-re 37 %-ra esett vissza; az általános (elemi) iskolát végzettek, illetve ebbe az iskolatípusba jártak (járók) elítélteinek száma 80 %-ra csökkent. Az időszak alatt a középiskolai végzettségű elítéltek száma 285 %-ra, a diplomás elítéltek száma pedig 156 %-ra növekedett; miközben az összes elítéltek száma a jelzett két évben szinte változatlan maradt (100,5 %).

Még jelentősebb eltolódások mutatkoznak az iskolai végzettség szerinti elítélteknél 1990 és 1993 között, amikor is az általános (együttes) 58 %-os növekedés mellett az írástudatlanok 16 %-os, az általános iskolát végzettek 46 %-os növekedésével szemben a középfokú iskolába járók, illetve végzettek, valamint a felsőfokú végzettségű elítéltek száma megkétszereződött, holott ezek száma a népességben belül ilyen mértékben nem változott három év alatt.

Az abszolút számok – természetesen – ez esetben sem nyújthatnak reális alapot az összehasonlításra a különböző végzettségű csoportok eltérő számszerű nagysága, illetve több tulajdonság szerint is eltérő struktúrája miatt. Közismert, hogy az elmúlt évtizedekben az iskolázottsági színvonal jelentősen javult, valamint például az analfabéták zöme az idősebb korosztályokból tevődik össze, ahol lényegesen kisebb a bűnözési gyakoriság. Végeredményben az abszolút számokból csak az derül ki, hogy a közép-, illetve a felsőfokú elítéltek száma növekedett jelentős mértékben, amely viszont azt a téves létszámot kelthetné, mintha az iskolai végzettség és a bűnözés (itt jogerős elítéltek) között pozitív korreláció állna fenn.

E tekintetben már realisabb képet kapunk az iskolázottsági szint szerinti megoszlások %-os összevetése alapján (lásd 4. sz. táblát).

Az iskolai végzettség szerinti %-os megoszlás a népességen és az elítélteken belül

Megnevezés	1970	1980	1990	1993
Iskolai végzettsége nincs				
A 10 éven felüli népességen belül	1,9	1,1	1,2	–
Az összes elítélten belül	4,2	2,5	1,6	1,2
Általános (elemi) iskolába járt*				
A 15 éven felüli népességen belül	51,4	66,1	78,1	–
Az összes elítélten belül	87,2	81,9	76,3	70,6
Középiskolát végzett**				
A 18 éven felüli népességből	15,5	23,4	29,2	–
Az összes elítélten belül***	6,9	13,0	19,5	24,8
Felsőfokú végzettségű				
A 25 éven felüli népességből	4,2	6,5	10,1	–
Az összes elítélten belül***	1,7	2,6	2,6	3,4

* A népességen belüli adat csak a 8. osztályt befejezettekre, míg az elítéltek arányszámai minden általános iskolába jártra vonatkozik, függetlenül a végzett osztálytól.

** A népességen belüli arányok csak a befejezett középiskolai végzettségűeket tartalmazza, míg az elítélteken belül a nem befejezett végzettségűek is szerepelnek.

*** A középiskolai, illetve a felsőfokú végzettségűek felnőttkorúakra vetített arányai értelemszerűen ezeknél némileg magasabbak, amelyek a függelék VI. sz. tábla utolsó soraiból kiolvashatók.

Természetesen a megoszlási viszonyszámok összehasonlítása sem problémamentes, mivel nincs lehetőség homogénebb csoportok összevetésére. Így például a népesség egészen belül az összehasonlítási alap az analfabétáknál (pontosabban az iskolába nem jártaknál) a 10 éves és idősebb népesség, vagy az általános iskolai végzettségűeknél az alsó korhatár 15 év, holott a büntetőjogilag vétőképes kor 14 év. Továbbá, amint azt a 4. sz. táblánál már jeleztem, az iskolatípusok szerinti összehasonlítások sem homogén kategóriák viszonyát tükrözik, nem is szólva az iskolai végzettséggel összefüggő egyéb eltérő (zavaró) demográfiai tényezők hatásairól. Ezek ellenére vagy ezekkel együtt is a jelzett arányok az iskolai végzettség kriminalitási nagyságrendjére és tendenciájára elfogadható becslést nyújtanak.

A legheterogénebb tömeg kétségtelen az iskolai végzettség nélküliek – feltehetően analfabéták – csoportja. Ezek aránya a népesség egészen belül időbenileg, az egyetemes fejlődés során, fokozatosan csökken. Tekintve, hogy ez a folyamat elsődlegesen az iskolaköteles korúak újabb és legújabb generációinál következett be, az írástudatlanok súlya mindinkább az alacsonyabb kriminalitási gyakoriságot jelző idősebb korosztályok felé tolódik el. Ennek eredményeként az iskolát nem végzettek aránya a 10 éves és idősebb népességen belül az 1970. évi 1,9 %-ról 1990-re 1,2 %-ra, az elítélteken belül pedig 4,2 %-ról 1,6 %-ra csökkent; sőt ez utóbbiak aránya 1993-ban már csak 1,2 %. A 4. sz. tábla adataiból egyértelműen kiolvasható, hogy az iskolai

végzettség nélkülieknél mutatkozott a bűnözés szempontjából a két kategória között a legnagyobb különbség, és úgy tűnik, a tendencia a kiegyenlítődés felé halad. Idevonatkozóan a függelék VI. sz. tábla adatai is ezt igazolják, amelyből az is kitűnik, hogy az elítélteken belül az írástudatlan nők bűnözési aránya a fiatalkorúaknál mintegy háromszorosa a fiúkéhoz képest, a felnőtt korban pedig átlagosan már ötszörös volt a női megoszlási kriminalitási arány.

A csak általános iskolát végzett elítélteken belüli aránya az 1970-es, 1980-as években – csökkenő tendenciával – átlagosan mintegy másfélszerese volt ugyanezen csoport 15 éven felüli népességen belüli arányának. 1990-re azonban e két kategórián belüli megoszlási arányok is kiegyenlítődtek – az elítélteken belül 76,3 %-ot képviseltek a népesség egészen belüli 78,1 %-kal szemben. Úgy tűnik, perspektivikusan e kategória a népesség egészen belüli aránya hosszabb távon csökkenni is fog a közép- és felsőfokú végzettségűek arányának növekedésével; míg az elítélteken belüliek arányának tendenciája egyértelmű csökkenést mutat – az 1970. évi 87,2 %-ról 1993-ra 70,6 %-ra csökkent.

A megoszlási arányszámok alapján a legnagyobb mértékű kriminalitási intenzitás a középiskolai végzettségűeknél jelentkezett. E kategórián belül az elítéltek aránya 284 %-ra növekedett 1970-ről 1990-re, míg ugyanezen időszakban a népesség egészen belüli arányuk csak 188,4 %-ra növekedett. Más megközelítésben ebben az iskolai csoportban 1970-ben 44,5 %-ot képviseltek az elítéltek, 1990-re pedig már 66,8 %-ra növekedett arányuk. Végeredményben is egyszerűbben megfogalmazva 1970-ben az összes elítélteknek 6,9 %-a került ki ebből a csoportból, 1993-ra pedig közel egy negyedét (24,8 %-át) alkották, és ezzel a középiskolai végzettségűeken belül nagyobb mértékben nőtt az elítéltek aránya, mint az egész népességen belül.

Már a függelék V., VI. sz. valamint a szövegben található 4. sz. táblázat adataiból is kiolvasható, hogy a felsőfokú végzettségűek kriminalitási intenzitása is növekedett a vizsgált időszakban. Míg 1970-ben az elítélteken belül összességében 1,7 %-ot képviselt, addig 1990-ben már 2,6 %-ot, sőt 1993-ban 3,4 %-ot jelentett. A csoporton belüli növekvő arányuk azonban kisebb mértékű volt, mint a népességen belüli részesedési arányuk. Ugyanis 1970-ben e kategória bűnözési intenzitása még 40,5 %-ot (1,7/4,2) jelentett, 1990-re pedig ez az arány 25,7 %-ra (2,6/10,1) csökkent. Még kedvezőbb képet kapnánk, ha a felsőfokú végzettségűeket csak a 25 éven felüli elítéltekhez viszonyíthatnánk.

Összefoglalásként: az iskolai végzettség kriminalitási hatását a megoszlási arányszámok összevetése alapján vizsgálva csak arra a következtetésre juthatunk, hogy egyrészt az iskolai végzettség nélküliek, valamint az általános iskolába jártak kriminalitási intenzitása magasabb, de dinamikájában csökkenő tendenciát mutat; másrészt az iskolai fokozat növekedésével bár alacsonyabb az intenzitás, de növekvő tendenciát jelez. Így például míg a középiskolát végzettek 18 éven felüli népességen belüli aránya 1970-ről 1990-re közel kétszeresére nőtt, addig az elítélteken belüli arányuk közelítően megháromszorozódott. Úgy tűnik: a középiskolába járóknál – a szakközépiskolákkal fellazulva – inkább az életkor, mintsem a formális iskolai fokozat jelenti a fontosabb szerepet a bűnözésben. Ezzel szemben az egyetemre, főiskolára jártaknál már érzékelhető a bűnözéstől visszatartó hatás, tekintve, hogy a felsőfokú végzettek aránya a népességen belül 1970-ről 1990-re 140 %-kal növekedett, míg az elítélteken belül csak 56 %-kal.

A bűnözési nagyságrendeket tömören csak az elítéltek egyes homogénebb csoportjainak a 100.000 azonos tulajdonságokkal rendelkező népességhez viszonyított kriminalitási arányszámok fejezik ki. Erre nézve azonban – megfelelő bontású adatok hiányában – itt részletes elemzés nem adható, így ez alkalommal az alábbiakban csak két év összevont adatainak bemutatására szorítkozom.

5. sz. tábla

**A jogerősen elítéltek gyakorisága iskolai végzettség szerint
(100.000 azonos iskolai végzettségű népességre számítva)**

Év	Iskolába nem járt	Általános isk.végzetts.	Középisk. végzettségű	Felsőfokú végzettségű	Összesen
1970	1195	963	270	288	802
1990	693	552	400	178	490

Ezek az arányszámok, még ha nem is teljesen homogén adatok összevetéséből származnak (l.: 4. sz. tábla jegyzetét), már egyértelműbben jelzik az iskolai végzettség bűnözésre gyakorolt hatását. Ha figyelembe vesszük, hogy az iskolákba nem járt elítélteket a 10 éves és idősebb népesség hasonló csoportjához viszonyítottuk, akkor joggal feltételezhető, hogy ezek száma magasabb a büntetőjogilag vétőképes népességre számítva. Ezzel szemben az általános és középiskolás elítéltek kriminalitása feltehetően kisebb, mivel ezeket csak a 8. osztályt befejezett, illetve az érettségizettkre vetítettük. Az 5. sz. tábla kriminalitási arányszámainak időbeni összehasonlításától és értékelésétől itt el kell tekinteni, mivel az mind az elítéltek, mind pedig a népesség komplex homogenizált struktúrájának ismeretét igényli.

Demográfiai tényezők és a bűncselekmények kapcsolata

Eddigiekben – a lehetőségekhez képest – néhány demográfiai tényező kriminalitási hatását próbáltam érzékeltetni. A kriminológia szempontjából azonban fontos – vagy még fontosabb – annak vizsgálata, hogy a különböző demográfiai tulajdonságokkal rendelkező elítéltek milyen büntetőjogi normákat szegnek meg. Más szóval vizsgálni kellene a demográfiai ismérvek és bűncselekménytípusok közötti összefüggést, korrelációt. Sajnos a rendelkezésre álló adatok, de a tanulmány korlátozott terjedelme sem teszi lehetővé e kérdés behatóbb elemzését. Így ez alkalommal csak az emberölés és a lopás bűncselekmények, valamint a már érintett demográfiai ismérvek kapcsolataira térek ki, mellőzve a többváltozós kapcsolatokat, és az időigényesebb kapcsolatmérési módszereket. Továbbá az itt vázolt összefüggések csak az 1990–1993. évek közötti felnőttkorú elítéltekre vonatkoznak.

Az emberölés és az életkor kapcsolata nemenként

Közismert, és e tanulmányban bemutatott adatok is igazolják, hogy a kriminalitásban a nemi hovatartozás mellett az életkor a legfontosabb demográfiai tényező. Láthattuk, hogy az abszolút számok, a megoszlási viszonyszámok, de még 100.000 lakosra vetített kriminalitás arányszámok alapján is általában 10–12-szer nagyobb a férfiak bűnözése. Továbbá az is kitűnt, hogy az életkor növekedésével – mindkét nemnél – fokozatosan csökken a kriminalitás. Az emberölés bünteténél – amelynél legmagasabb a felderítési arány – ez az általános érvényű tétel nem igazolható. Az évenkénti nemek szerinti abszolút adatok összevetéséből megállapítható, hogy a férfiak által elkövetett emberölések száma (váltakozva) csak háromszorosa-ötszöröse a nőkéhez képest, valamint az életkor tekintetében sem áll fenn következetesen az általános összefüggés, amint az az 1990–93. években lopás miatt elítéltek összegezett számából is részben már kitűnik.

Az emberölések száma nemenként és korcsoportonként

Nem	18–24	25–39	40–x	Összesen
	éves korú elítéltek			
Férfiak	117	192	172	481
Nők	26	51	29	106
Együtt	143	243	201	587

Teljesen más képet kapunk e téren, amennyiben a nemek és korcsoportok szerinti emberölési büntettek elítélteit a megfelelő nemű és korú összes elítéltekhez viszonyítjuk. Egyértelműen bizonyítja ezt a következő összefoglalás, amely az emberölés miatt jogerősen elítélt felnőttkorúak gyakoriságát mutatja 100000 azonos nemű és korú elítéltre számítva. Tekintve, hogy évenként igen nagy a szóródás, az adatok az 1990–1993. évek átlagára vonatkoznak:

Nem	18–24	25–39	40–x	Összesen
	éves korú elítéltek			
Férfiak	173	189	369	223
Nők	477	551	570	536
Együtt	196	219	388	249
Nő/férfi arány %-ban	276	292	154	240

Ezek szerint az elítéltek homogénebb csoportjai közötti viszonyításban már a nők emberölési gyakoriságai a magasabbak. Összességében ez az arány közel két és

félszerese, a 40 év alattiaknál közelítően háromszorosa, de még a 40 éven felüli nőknél is másfélszerese a férfiakhoz képest.

Az életkor szempontjából is ellenkező tendencia érvényesül az általános mutatókkal szemben. Az emberölés miatt elítéltek gyakoriságai ugyanis – mindként nemnél – növekednek az életkorral. Különösen szembetűnő ez a tendencia a férfiaknál, ahol a 40 éven felüliek gyakorisága több mint kétszerese a 18–24 éves csoport arányának. Még meglepőbb, hogy a 60 éves és idősebb férfiaknál már 894 emberöléses elítélt jut 100.000 hasonló korú elítéltre, jóllehet az általuk elkövetett emberölés száma már "csak" 27.

A nőknél a magasabb gyakoriságok mellett kiegyenlítettebb a tendencia. A 40 éven felüliek csak 20 %-kal mulják felül a 18–24 éves csoport gyakoriságát, és a 60 éves és idősebb korcsoportban is "csak" 567 a kriminalitási arány; igaz a vizsgált időszakban csak két esetben, és az utolsó három évében ilyen korú nők nem követtek el emberölést. Ezek a tényadatok viszont arra az ismert megállapításra is utalnak, hogy kis számú előfordulás esetén az arányszámok mellett az abszolút számok ismerete is szükséges a valóság megismeréséhez.

Az emberölés és az elítélt családi állapota

Amint azt a családi állapot szerinti megoszlásnál már tárgyaltam, és a függelék IV. sz. táblázatából is kiolvasható: a 100.000 azonos családi állapotú lakosra jutó elítéltek gyakorisága a férfiak csoportjában legmagasabb az elváltaknál. Ezt az 1990-es években mindinkább közelítette a nőtlenek csoportja, majd követték a házások, az előbbieket mintegy harmadára leszakadva, s mindvégig legalacsonyabb volt – bár növekvő tendenciával – az özvegyek gyakorisága. Némi módosulással hasonló volt a rangsor a nőknél is. Bűncselekményenként természetesen itt is módosulnak az elítélteken belüli eloszlások, gyakoriságok és az egymáshoz viszonyított arányok, amint az az emberölés miatt elítélteknél is kimutatható. Előbb azonban a teljesebb kép, az érzékelhetőség céljából indokolt lehet itt is az 1990–1993. években emberölés miatt elítéltek összegezett számait bemutatni családi állapot szerint.

Nem	Nőtlen Hajadon	Házás	Özvegy	Elvált	Különélő	Összesen
Férfiak	198	155	22	97	9	481
Nők	25	45	13	20	3	106
Együtt	223	200	35	117	12	587

Az abszolút számok is jelzik, hogy az emberölés bűncselekményében a nők már 18 %-ot képviselnek az 1990-es évek eleji általános és átlagos 8,5 %-kal szemben. Reális összehasonlításra azonban ez esetben is a 100.000 azonos nemű és családi állapotú elítéltre vetített négyéves átlagok szolgáltatnak alapot, amely a következő összefoglalásban tekinthető át:

Nem	Nőtlen Hajadon	Házass	Özvegy	Elvált	Különélő	Összesen
Férfiak	227	172	1099	294	260	223
Nők	445	521	1349	543	296	536
Együtt	241	202	1180	319	268	249
Nő/férfi arány (%)	200	303	123	185	114	240

A nemek szempontjából esődlegesen a házass nőköt kell kiemelni, akiknél az emberölési gyakoriság háromszorosa a házass férfiakhoz képest, amelyek általában családon belüli konfliktusos bűncselekményeket takarnak. Jelentős még a hajadonok kétszeres aránya a nőtlenekhez képest.

A családi állapot szempontjából figyelemre méltó az özvegyek gyakorisága, ahol a férfiak aránya csaknem ötszöröse az összesített átlagnak (1099/223), de közel azonos ez az arány az együttes átlagok esetében is. ($1180/249=4,74$)

Az emberölés és az iskolai végzettség kapcsolata

Az eddigi vizsgálat alapján megállapítható, hogy az elítélteken belül a nem, az életkor, a családi állapot szerinti emberöléses arányok, gyakoriságok többé-kevésbé eltérnek a lakosságra vetített kriminalitási arányoktól. Ezekkel szemben az emberölés büntettnél érvényesül az általános tétel, miszerint az iskolai fokozat növekedésével csökken a kriminalitás – a csoporton belüli növekvő tendenciával együtt is. (L.: függelék VI. sz. táblát is.) Az itt közölt 1990–1993. évek vonatkozó emberölés miatt elítélt felnőttkorúak számaiból is már erre következtethetünk.

Nem	Iskolába nem járt	Általános isk.végzetts.	Középisk. végzettségű	Felsőfokú végzettségű	Összesen
Férfiak	10	413	54	4	481
Nők	4	84	17	1	106
Együtt	14	497	71	5	587

Ezek az abszolút számok azonban csak a tényleges nagyságrendek érzékelését szolgálják, amelyekből kitűnik, hogy például a négy év során egyetlen felsőfokú végzettségű nő követett el emberölést. Ezek összefüggésében kell értékelni az alábbi, a 100.000 azonos nemű és iskolai végzettségű elítéltre vetített négyéves átlagos gyakoriságokat is:

Nem	Iskolába nem járt	Általános isk.végzetts.	Középisk. végzettségű	Felsőfokú végzettségű	Összesen
Férfiak	451	268	104	53	223
Nők	345	614	400	145	536
Együtt	415	296	126	61	249
Nő/férfi arány (%)	76	229	385	274	240

Figyelemre méltó, hogy az írástudatlan (iskolába nem járt) nők emberölési gyakorisága kisebb még a középiskolát végzettekhez, de kivételesen még az írástudatlan férfiakhoz képest is, annak ellenére, hogy minden korcsoportban magasabb a női analfabéták száma, illetve aránya. Ide vonatkozóan azonban a konkrét, egyedi esetek ismerete nélkül reális magyarázat nem adható.

A lopás bűncselekménye és az életkor kapcsolata

Eredetileg a legnagyobb volumenű, a tulajdon elleni bűncselekmények egészét kívántam értékelni, amelyről megfelelő bontású adatok hiányát itt le kell mondani. Így maradt az elítéltek közelítően egyharmadát kitevő lopás vétsége és büntette miatt elítéltek együttes elemzése. Az 1990–1993. évek között nemek és korcsoportok szerinti lopások miatt elítéltek évi átlagos abszolút számaiból is lehet már következtetni arra, hogy a lopások száma csökken az életkor növekedésével, mivel az adatok eltérő nagyságú korcsoportokat takarnak.

Nem	18–24	25–39	40–x	Összesen
	éves korú elítéltek			
Férfiak	7.187	7.943	2.608	17.738
Nők	662	811	360	1.833
Együtt	7.849	8.754	2.968	19.571

Részletezés nélkül azt is meg kell jegyezni, hogy a férfiaknál összességében valamivel nagyobb a lopás büntetési aránya, míg a nőknél a vétségi arány átlagosan több mint kétszerese a lopás büntettének. A bűncselekmények súlyossága szempontjából ezek a minőségbeli eltérések a továbbiakban sem hanyagolhatók el.

A vizsgált évek átlagában a 100.000 azonos nemű és korú elítéltekre vetített gyakoriságok az alábbi összefoglalásban olvashatók:

Nem	18-24	25-39	40-x	Összesen
	éves korú elítéltek			
Férfiak	42.550	31.271	22.350	32.872
Nők	48.533	35.070	28.352	37.052
Együtt	42.996	31.588	22.939	33.223
Nő/férfi arány %-ban	114	112	127	113

Ily módon már egyértelműbben érzékelhető az életkor és a lopás bűncselekménye közötti negatív korreláció. A nemenkénti gyakoriságok pedig az emberölésekhez képest lényegesen kiegyenlítettebb képet mutatnak a mérsékelt női töblettel.

A lopás bűncselekménye és a családi állapot közötti kapcsolat viszont már lazább összefüggésre utal, amint azt a négy éves időszakban a 100.000 azonos nemű és családi állapotú elítéltekhez viszonyított adatok is jelzik:

Nem	Nőtlen Hajadon	Házass	Özvegy	Elvált	Különélő	Összesen
Férfiak	43.117	23.667	26.637	31.060	35.898	32.872
Nők	48.835	31.292	31.950	31.930	45.759	37.052
Együtt	43.456	24.333	28.364	31.147	38.135	33.223
Nő/férfi arány (%)	113	132	120	103	127	113

A nőtlenek-hajadonok relatíve magasabb lopási gyakorisága feltehetően inkább a fiatalabb életkorral függ össze. A különváltan élők magasabb gyakorisága pedig valószínűleg a zavarosabb anyagi helyzetükkel, illetve feltehetően deviáns magatartásukkal korrelál.

A lopás bűncselekménye miatt elítéltek és az iskolai végzettség között viszont igen szoros negatív kapcsolat áll fenn a 100.000 azonos végzettségű elítélre számítva, amelyet a következő adatok is igazolnak:

Nem	Iskolába nem járt	Általános isk. végzetts.	Középisk. végzettségű	Felsőfokú végzettségű	Összesen
Férfiak	51196	38831	18509	4545	32872
Nők	56983	43102	16714	8973	37052
Együtt	53185	39179	18373	4916	33223
Nő/férfi arány (%)	111	111	90	197	113

Más megfogalmazásban az iskolába nem járt, kvázi analfabéta elítéltek (1990–1993. között 3.375 fő) több mint felét (1.795 főt, 53,2 %-át) marasztalták el büntetőjogilag lopás miatt. Ezzel szemben ugyanezen időközben a 8.238 egyetemi, főiskolai végzettségű elítéltből csak 405 főt, alig 5 %-át ítélték el lopás miatt. A nemenkénti gyakoriságokból (az írástudatlan nők által elkövetett emberölés mellett) még a lopás miatt elítélt középiskolai végzettségű nők mutatnak a férfiaknál alacsonyabb értéket.

Végezetül megjegyezni kívánom, hogy a lopás bűncselekménye miatt elítélteket tulajdonképpen a jövedelmi-kereseti relációjukban, anyagi helyzetük összefüggésében kellene vizsgálni, ilyen jellegű statisztikai adatok viszont ismeretlenek.

Mindent összevetve: ha eredeti szándékomhoz képest nem is sikerült még a főbb demográfiai tényezők és a bűnözés kölcsönhatásait sem tisztázni elfogadható módon, tekintsék e munkát műhelytanulmánynak vagy vitaalapnak, amelyben kimondva vagy sugallva a bűnözés jobb megismeréséhez kívántam módszertani megközelítést nyújtani.

FÜGGELÉK

I. sz. tábla

Közbiztonsági bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek száma és %-os megoszlása nemeként, valamint fiatal-felnőtt korban

fő

Év	Fiatalkorúak			Felnőttkorúak			Fiatal-felnőtt együtt		
	fiú	lány	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
1970	4441	501	4942	36782	4606	41388	41223	5107	46330
1980	4082	531	4613	45413	6308	51721	49495	6839	56334
1990	4807	349	5156	37969	3430	41399	42776	3779	46555
1991	5773	427	6200	53238	4927	58165	5901	5354	64365
1992	6441	457	6898	63436	5878	69314	69877	6335	76212
1993	6188	420	6608	61204	5556	66760	67392	5976	73368
1993 az 1970 %-ában	139,3	83,8	133,7	166,4	121,5	161,3	163,5	117	158,4

megoszlása %-ban

1970	89,9	10,1	100	88,9	11,1	100	89,0	11,0	100
1980	88,5	11,5	100	87,8	12,2	100	87,9	12,1	100
1990	93,2	6,8	100	91,7	8,3	100	91,9	8,1	100
1991	93,1	6,9	100	91,5	8,5	100	91,7	8,3	100
1992	93,4	6,6	100	91,5	8,5	100	91,7	8,3	100
1993	93,6	6,4	100	91,7	8,3	100	91,9	8,1	100

**Közbíróválasztás bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek gyakorisága
(100.00 megfelelő életkorú lakosra számítva)**

Év	Fiatalkorúak összesen	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-x	Felnőttkorúak összesen
éves												
Férfiak												
1970	1155	2199	1969	1980	1661	1280	888	618	479	278	101	1026
1980	1582	3195	2272	2047	1758	1509	1173	796	528	315	85	1193
1980/1970 %-ában	137,0	145,3	115,4	103,4	105,8	117,9	132,1	128,8	110,2	113,3	84,2	116,3
1990	1498	2622	2189	2141	1704	1234	963	675	433	243	56	1041
1991	1677	3374	3286	2932	2337	1763	1313	927	613	365	97	1459
1992	1741	3728	3936	3445	2789	2301	1605	1113	748	416	115	1738
1993	1720	3300	3713	3261	2774	2075	1531	1097	706	406	113	1670
1993/1990 %-ában	114,8	125,9	169,6	152,3	162,8	168,2	159,0	162,5	163,0	167,1	201,8	160,4
1993/1970 %-ában	148,9	150,1	188,6	164,7	167,0	162,1	172,4	177,5	147,4	146,0	111,9	162,8
Nők												
1970	135	225	216	203	205	162	132	102	65	39	14	115
1980	218	398	317	240	233	210	184	142	98	50	12	150
1980/1970 %-ában	161,5	176,9	146,8	118,2	113,7	129,6	139,4	139,2	150,8	128,2	85,7	130,4
1990	115	221	205	166	132	122	104	74	50	19	5	83
1991	131	286	276	257	223	177	135	89	67	36	8	120
1992	130	345	317	306	274	221	165	111	76	32	8	142
1993	123	262	309	284	250	206	159	111	73	38	9	134
1993/1990 %-ában	107,0	116,4	150,7	171,1	189,4	168,9	152,9	150,0	146,0	200,0	180,0	161,4
1993/1970 %-ában	91,1	116,4	143,1	139,9	122,0	127,2	120,5	108,8	112,3	97,4	64,3	116,5

(A II. sz. tábla folytatása a következő lapon)

A II. sz. tábla folytatása

Év	Fiatal korú- ak össze- szesen	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-x	Felnőtt korúak össze- sen
éves												
Férfiak és nők együtt												
1970	653	1229	1105	1091	908	709	498	346	258	150	51	546
1980	919	1832	1317	1161	1004	858	660	458	303	172	43	646
1980/ 1970 %- ában	140,7	149,1	119,2	106,4	110,6	121,0	132,5	132,4	117,4	114,7	84,3	118,3
1990	826	1451	1219	1165	922	677	530	366	228	122	25	533
1991	925	1871	1815	1613	1284	968	720	497	321	182	51	749
1992	956	2083	2168	1899	1537	1158	878	600	391	207	51	891
1993	942	1820	2051	1799	1537	1141	837	593	371	204	50	854
1993/ 1990 %- ában	114,0	125,4	168,3	154,4	166,7	168,5	157,9	162,0	162,7	167,2	200,0	160,2
1993/ 1970 %- ában	144,3	148,1	185,6	164,9	169,3	160,9	168,1	171,4	143,8	136,0	98,0	156,4

III. sz. tábla

100 női elítéltre jutó férfi elítéltek száma
(100.000 azonos nemű és korú lakosra vetített elítélési gyakoriságok alapján)

Életkor	Év					
	1970	1980	1990	1991	1992	1993
14-17	860	730	1300	1280	1340	1400
18-19	974	803	1186	1180	1081	1260
20-24	912	717	1068	1191	1242	1201
25-29	975	853	1290	909	1126	1148
30-34	810	755	1291	1048	1018	1110
35-39	790	719	1011	996	1041	1007
40-44	673	638	926	973	973	963
45-49	606	561	912	1042	1003	998
50-54	737	539	866	915	984	967
55-59	713	630	1279	1014	1300	1068
60-x	721	708	1120	1213	1438	1256
14-x	890	790	1260	1230	1250	1259

Közzvádas bűncselekmények miatt jogerősen elítélt felnőttkorúak gyakorisága
(100.000 azonos családi állapotú lakosra számítva)

Év	Nőtlen Hajadon	Házass	Özvegy	Elvált	Házass+ Különélő	Összesen
	Férfiak					
1970	1736	743	220	3603	803	1026
1980	2235	820	241	3767	859	1193
1990	2087	602	214	2596	632	1041
1991	2187	882	297	3244	917	1459
1992	3272	1102	416	3606	1141	1738
1993	3074	1067	386	3417	1103	1670
1993 1970 %-ában	177,1	143,6	175,5	92,1	137,4	162,8
	Nők					
1970	195	95	33	277	112	116
1980	331	118	40	287	130	150
1990	213	57	19	180	65	83
1991	285	87	31	248	97	120
1992	321	105	36	293	118	142
1993	293	99	37	268	110	134
1993 1970 %-ában	150,3	104,2	112,1	96,8	98,2	115,5
Férfi/Nő növekedési arány %	117,8	137,8	156,6	95,1	140,0	141,0

Közvédas bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek száma iskolai végzettség szerint

Év	Írástudatlan		Általános iskolai		Középiskolai		Felsőfokú		Összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
	Fiatalakorúak									
1970	84	31	4283	455	74	15	-	-	4441	501
1980	79	31	3770	480	233	20	-	-	4082	531
1990	30	6	4181	316	596	27	-	-	4807	349
1993	24	3	5210	367	954	50	-	-	6188	420
	Felnőttkorúak									
1970	1268	665	32061	3522	2718	369	735	50	36782	4606
1980	780	532	37232	4631	6070	984	1331	161	45413	6308
1990	495	224	28586	2430	7765	673	1123	103	37969	3430
1993	542	303	42467	3715	15924	1303	2271	235	61204	5556
	Fiatal-felnőttkorú együtt									
1970	1352	696	36344	3977	2792	384	735	50	41223	5107
1980	859	563	41002	5111	6303	1004	1331	161	49495	6839
1990	525	230	32767	2746	8361	700	1123	103	42776	3779
1993	566	306	47677	4082	16878	1353	2271	235	67392	5976

Közvédas bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek megoszlása iskolai végzettség szerint %-ban

Év	Írástudatlan		Általános iskolai		Középiskolai		Felsőfokú		Összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
	Fiatalkorúak									
1970	1,9	6,2	96,4	90,8	1,7	3,0	-	-	100	100
1980	1,9	5,8	92,4	90,4	5,7	3,8	-	-	100	100
1990	0,6	1,7	87,0	90,6	12,4	7,7	-	-	100	100
1993	0,4	0,7	84,2	87,4	15,4	11,9	-	-	100	100
	Felnőttkorúak									
1970	3,4	14,4	87,2	76,5	7,4	8,0	2,0	1,1	100	100
1980	1,7	8,4	82,0	73,4	13,4	15,6	2,9	2,6	100	100
1990	1,3	6,5	75,2	70,9	20,5	19,6	3,0	3,0	100	100
1993	0,9	5,5	69,4	66,9	26,0	23,5	3,7	4,2	100	100
	Felnőttkorúak (férfi-nő együtt)									
1970	4,7		86,0		7,4		1,9		100	
1980	2,5		80,9		13,7		2,9		100	
1990	1,7		74,9		20,4		3,0		100	
1993	1,3		69,2		25,8		3,7		100	

JÓZSEF BALÁZS

DIE ROLLE DER DEMOGRAPHISCHEN FAKTOREN IN DER KRIMINALITÄT

(Zusammenfassung)

Nach der Angaben der in Ungarn wegen Verbrechen nach öffentliche Anklage rechtsfähig Verurteilten demonstriert und analysiert der Verfasser die Wirkung der meisten demographischen Faktoren (das Geschlecht, das Alter, der Familienstand, die Schulbildung) in der Kriminalität zwischen 1970–1993.

Es wird schon bei der Erörterung der oben Erwähnten auf die vielseitige Problematik eingegangen, demnach die Vergleichbarkeit nach der einzelnen demographischen Kennzeichen gestört ist.

In dem zweiten Teil der Studie wird der Zusammenhang zwischen den demographischen Kennwerten und den Verbrechentypen untersucht, namentlich: der Totschlag und der Diebstahl in der Verbindung der einzelnen demographischen Kennzeichen.